

KURASH SPORTING RIVOJLANISHIGA GLOBALLASHUV
JARAYONING TA'SIRI

Juraqulova Muyassar Abdurahmon qizi

Osiyo xalqaro universiteti

Jismoniy madaniyat kafedrası 1-kurs magistranti

juraqulovamuyassar7@gmail.com

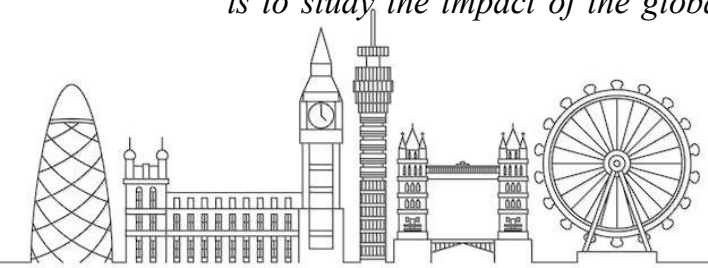
Annotatsiya: Bugungi kunda insoniyat hayotining eng muhim hodisalaridan biri bo'lgan globallashuv va uning dinamik jarayonlari nafaqat iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy hamda madaniy sohalarida, balki sport tizimida ham sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. Mazkur tadqiqotda globallashuv jarayonining O'zbekistonning an'anaviy sport turlaridan biri bo'lgan kurash sportiga ko'rsatgan ta'sirini o'rganish maqsad qilib olingan. Tadqiqotning umumiy maqsadi – globallashuv hamda uning ta'siri natijasida kurash sportida shakllanayotgan yangi yondashuvlar yuzasidan bildirilgan qarashlarni tahlil qilish va so'nggi rivojlanishlar asosida milliy sportimiz – kurashda yuz berayotgan o'zgarishlarni baholashdan iboratdir. Ushbu jarayonda “globallashuv”, “sportda globallashuv”, “kurash sportida globallashuvning ijobiy va salbiy jihatlari”, “kurashda o'zgarishlar” hamda “o'zgarish jarayonida yangi yondashuvlar” kabi masalalarga alohida e'tibor qaratilib, ularning kurash sportiga ta'sir etish shakllari tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: globallashuv, sportda globallashuv, globallashuv va kurash, kurashda yangi yondashuvlar.

Аннотация: Глобализация, одно из важнейших явлений в современной жизни человека, и её динамичные процессы привели к значительным изменениям не только в экономической, социальной, политической и культурной сферах, но и в спортивной системе. Цель данного исследования – изучить влияние процесса глобализации на борьбу, один из традиционных видов спорта Узбекистана. Общая цель исследования – проанализировать взгляды на глобализацию и новые подходы, формирующиеся в борьбе в результате её влияния, а также оценить изменения, происходящие в нашем национальном виде спорта – борьбе, на основе последних разработок. В этом процессе особое внимание уделялось таким вопросам, как «глобализация», «глобализация в спорте», «позитивные и негативные аспекты глобализации в борьбе», «изменения в борьбе» и «новые подходы в процессе изменений», а также анализировались формы их влияния на борьбу.

Ключевые слова: глобализация, глобализация в спорте, глобализация и борьба, новые подходы в борьбе.

Abstract: Globalization, one of the most important phenomena in human life today, and its dynamic processes have led to significant changes not only in the economic, social, political and cultural spheres, but also in the sports system. The aim of this study is to study the impact of the globalization process on the sport of wrestling, one of the

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

traditional sports of Uzbekistan. The overall goal of the study is to analyze the views expressed on globalization and the new approaches being formed in the sport of wrestling as a result of its impact, and to assess the changes taking place in our national sport - wrestling, based on the latest developments. In this process, special attention was paid to such issues as “globalization”, “globalization in sports”, “positive and negative aspects of globalization in the sport of wrestling”, “changes in wrestling” and “new approaches in the process of change”, and their forms of impact on the sport of wrestling were analyzed.

Keywords: *globalization, globalization in sports, globalization and wrestling, new approaches in wrestling.*

Kirish

Rivojlanib borayotgan va keng ommalashayotgan texnologiyalar shaxslar hamda jamiyatlarga dunyoda sodir bo'layotgan turli yangilik va jarayonlarni qisqa vaqt ichida yaqindan kuzatib borish imkonini bermoqda. Bu holat shaxslar o'rtasidagi muloqot va axborot almashuvini sezilarli darajada tezlashtirmoqda. Bugungi kunda insonlar ish joyidan yoki yashash manzolidan turib dunyoning turli hududlarida kechayotgan voqea-hodisalardan xabardor bo'lishi, shuningdek, turli madaniy xususiyatlarga ega bo'lgan insonlar bilan bevosita muloqot o'rnatishi mumkin [1].

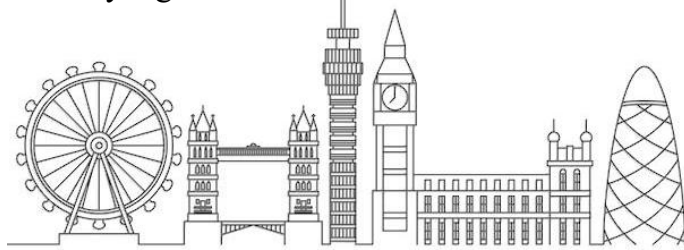
Mazkur jarayon jamiyatda yoki alohida shaxslarda madaniy o'zgarishlar yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda. Ushbu holat milliy sportimiz hisoblangan kurash sporti misolida ham ayrim muammoli jihatlarni yuzaga chiqarmoqda. Xususan, bugungi kunda futbolning jahon miqyosida va O'zbekiston sharoitida sanoat darajasiga ko'tarilishi, ommaviy axborot vositalari e'tiborining asosan zamonaviy sport turlariga qaratilishi natijasida, kurash sportiga bo'lgan e'tibor va qadriyatning nisbatan pasayib borish sabablari haqida qator savollar paydo bo'lmoqda [2].

Ushbu savollarga javob sifatida so'nggi yillarda keng qo'llanilayotgan va dolzarb ahamiyat kasb etayotgan “globallashuv” tushunchasi maydonga chiqmoqda. Globallashuv bugungi kunda ijtimoiy fanlar doirasida eng ommabop va muhokamali tushunchalardan biri bo'lib, u jamiyat hayotining barcha jabhalariga, jumladan sport sohasiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Globallashuv

Kelib chiqishi juda qadim davrlarga borib taqalsada, 1980-yillardan boshlab jadal sur'atlarda rivojlangan hamda avvalo iqtisodiy, texnologik va ijtimoiy sohalarni qamrab olgan o'zgarishlar yangi bir jarayonning boshlanishiga sabab bo'ldi. Ushbu keng qamrovli o'zgarishlar majmui amaliyotda “globallashuv” deb atalib, u milliy iqtisodiyotlarning tobora kuchayib borayotgan o'zaro bog'liqligi sifatida talqin etiladi [3].

Tushuncha sifatida “global” so'zining ildizi qariyb 400 yil avvalga borib taqalsada, “globallashuv” (globalization) atamasi nisbatan yangi hisoblanadi. Globallashuv

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

tushunchasi ilk bor 1960-yillarda paydo bo'lgan bo'lib, 1980-yillardan boshlab keng qo'llanila boshladi. 1990-yillarga kelib esa, u olimlar tomonidan ahamiyati tan olingan kalit tushunchalardan biriga aylandi.

Globallashuv hodisasi ko'pincha hukmron ijtimoiy qatlamlar tomonidan turli metaforalar orqali taqdim etiladi. Ushbu metaforalar globallashuvning mohiyatida yotgan asosiy "muammoni" anglashni qiyinlashtiradi. Natijada, globallashuv tushunchasining metaforalar orqali noaniqlashtirilishi jamiyatda muayyan darajada rozilik (konsensus) shakllanishiga xizmat qiladi. Aslida esa globallashuv iqtisodiy, siyosiy va madaniy jihatlarni o'z ichiga olgan murakkab jarayon hisoblanadi. Siyosiy sohada tartib-intizomni targ'ib etar ekan, u yangi tartibsizliklarni yuzaga keltirishi; iqtisodiy sohada umid uyg'otishi bilan birga ijtimoiy tengsizliklarni kuchaytirishi; madaniyatda esa universallashtirishga olib kelishi barobarida mahalliylik va milliy xususiyatlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi kuzatilmogda [4].

Globallashuv jarayonining yuzaga kelishi va jadallashuvida texnologik taraqqiyot, axborot iqtisodiyotining yetakchi o'ringa chiqishi, dunyo miqyosida neo-liberal siyosatlarning kuchayishi, shuningdek ko'p millatli kapitalning global bozorlarga keng yoyilishi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu omillarning mavjudligi globallashuv jarayonining yanada tezlashishiga xizmat qilgan. Globallashuv jarayonining shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni umumiy holda uch asosiy guruhga ajratish mumkin: birinchisi - texnologik omillar, ikkinchisi - ideologik omillar, uchinchisi esa - iqtisodiy omillardir.

Globallashuv bugungi kunda insoniyat yashab turgan dunyoning inkor etib bo'lmaydigan haqiqatiga aylangan bo'lib, u butun jahonga ta'sir ko'rsatayotgani kabi O'zbekiston sharoitida ham jamiyat hayotining turli sohalarida sezilarli ta'sirga ega bo'lgan jarayon sifatida namoyon bo'lmoqda [5].

Kurash sportiga ta'sir etuvchi globallashuv omillari

Globallashuv jarayoni bilan birga texnologiyaning jadal rivojlanishi va tezlashuvi ommaviy axborot vositalarining kengayishi va ommalashuviga olib keldi. Rivojlangan ommaviy axborot vositalari sport sohasiga sezilarli ta'sir ko'rsatib, sportning mediada keng yoritilishi uning ommaboplashuvi, qabul qilinish darajasining oshishi hamda jamiyatning barcha qatlamlari tomonidan tanilishiga xizmat qildi. Ommaviy madaniyat mahsulotlarini yaratish, jamiyatga yetkazish va uni o'zgartirish salohiyatiga ega bo'lgan media tizimida sport muhim o'rin egallaydi.

Media ma'lum bir sport turini mavzu va mazmun sifatida yoritish orqali nafaqat uning keng jamoatchilikka tanilishiga, balki ushbu sport turining ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jihatdan rivojlanishiga ham hissa qo'shadi. Jamiyat avvalo mediada namoyish etilgan yoki axborot tarzida berilgan sport turi mavjudligidan xabardor bo'ladi, so'ngra unga qiziqish bildiradi va vaqt o'tishi bilan ushbu sport turining ishqiboziga aylanishi mumkin. Futbol, basketbol, figurali uchish, chang'i sporti, tennis, voleybol hamda avtomobil poygalari bugungi kunda yuqorida qayd etilgan sport turlarining dolzarb namunalari

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

hisoblanadi. Shu sababli globallashib borayotgan dunyoda media sektorining markazida sport dasturlari, sport dasturlarining markazida esa futbol joylashganini ta'kidlash mumkin [6].

Bugungi kunda sport media tizimida tobora ko'proq tijorat vositasi sifatida qo'llanilmoqda. Natijada so'nggi yillarda ommaviy axborot vositalarining ayniqsa futbol foydasiga faol ishlatilishi, kurash sportining esa ikkinchi darajaga tushib qolishi yoki ayrim hollarda umuman yoritilmasligi, jamiyatda kurashga nisbatan xabardorlikning pasayishiga olib keldi. Bu bo'shliq futbol orqali to'ldirilib, jamiyatning sportga bo'lgan qiziqishi ma'lum yo'nalishga yo'naltirildi.

Mediyaning sport turlari va ularning qoidalariga bilvosita emas, balki bevosita aralashuvi P. Hoch tomonidan quyidagicha ifodalangan:

“Agar siz televideniye vakillariga e'tibor bermasangiz, ular sizni yutib yuboradi. Reklama joylashtirish uchun tanaffus talab qilishadi, qachon tanaffus olish kerakligini o'zlari belgilashadi, hatto tanaffus vaqtida kiyinish xonasiga ham kirib kelishadi. Bir joyda chegara qo'ymasangiz, qaysi kuni va qaysi vaqtda musobaqa o'tkazishingizga ham aralashadilar”.

Olimpiya o'yinlarida eng katta qiziqish uyg'otadigan atletika final bahslarining 1988-yil Seul Olimpiadasida an'anaviy bo'lgan tushdan keyingi vaqtda emas, balki ertalab o'tkazilgani mediyaning sport turlari va ularning qoidalariga to'g'ridan-to'g'ri aralashuviga yaqqol misol bo'la oladi [7].

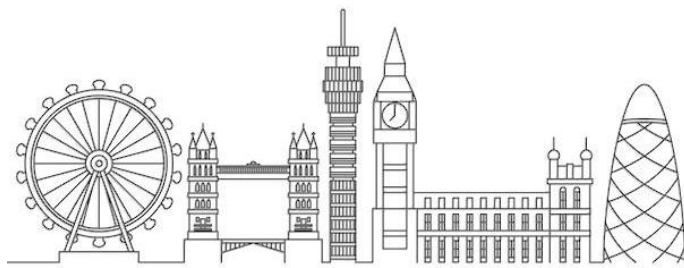
Qoidalardagi o'zgarishlar

Asrlar davomida bajarilish shakli, qoidalari va tashkil etilishi madaniy tuzilma, urf-odat va an'analar doirasida deyarli o'zgarmagan ko'plab an'anaviy kurash turlarining so'nggi bir asrda ijtimoiy o'zgarishlar tezlashgan sharoitda, globallashuv jarayoni bilan bog'liq omillar ta'sirida sezilarli darajada o'zgarishga uchrangani kuzatilmoqda. Shu bilan bir qatorda, nafaqat an'anaviy shaklda o'tkaziladigan kurashlar, balki dunyo va O'zbekiston sharoitida bir xil qoidalar asosida o'tkaziladigan zamonaviy kurash turlari ham tarixiy rivojlanish jarayonida turli o'zgarishlarni boshdan kechirib, bugungi ko'rinishiga kelgani ma'lum.

Ijtimoiy o'zgarishlarga moslashish zarurati bilan izohlansa-da, qoidalar tez-tez va takroran o'zgartirilishi, ayniqsa zamonaviy kurashning jamiyat tomonidan to'liq anglanmasligi va tanib bo'lmas darajaga kelishiga sabab bo'lgan. Qoidalar tobora murakkablashgani, tomoshabinlar esa ularning tez-tez yangilanib borishini kuzatib borishga ulgurmagani bois, kurashni tushunish qiyinlashib, natijada unga bo'lgan qiziqish bosqichma-bosqich kamaygan [8].

Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy va an'anaviy kurashlarning tarixiy rivojlanishi jarayonida yuz bergan ayrim muhim qoidaviy o'zgarishlar quyida ko'rib chiqiladi:

1) Hozirgi kunda xalqaro miqyosda o'tkaziladigan erkin va greko-rim kurash uslublari (zamonaviy kurashlar), ya'ni gilam kurashi, bugungi holatiga ko'plab o'zgarishlar orqali

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

yetib kelgan bo‘lib, ushbu o‘zgarishlar jarayoni Xalqaro Kurash Federatsiyasi (FILA) tomonidan hozirga qadar davom ettirilmoqda:

a) Gilam kurashidagi bellashuv vaqti 1860–1924-yillar oralig‘ida g‘alaba aniqlanguncha davom etgan; Parij Olimpiadasida 30 daqiqa, keyingi yillarda esa 20 va 15 daqiqagacha qisqartirilgan.

b) 1970-yillarda gilam kurashi har bir bo‘lim orasida 1 daqiqalik dam olish bilan 3 daqiqalik 3 bo‘limga bo‘linib, umumiy bellashuv vaqti 9 daqiqaga tushirilgan. 1980-yillarning boshida esa bellashuv vaqti 1 daqiqalik tanaffus bilan 3 daqiqalik 2 bo‘lim tarzida 6 daqiqa etib belgilangan, 1988-yil Seul Olimpiadasida esa tanaffussiz 5 daqiqaga qisqartirilgan.

Keyinchalik yana 3 daqiqalik 2 bo‘lim amaliyoti joriy etilgan. 2004-yil Afina Olimpiadasidan boshlab esa bir-biridan mustaqil 2 daqiqalik 2 alohida period tizimi yo‘lga qo‘yildi.

c) Gilam kurashidagi ushbu o‘zgarishlar bilan bir qatorda gilamning o‘lchamlari, shakli, maydoni va platformasi ham qayta ko‘rib chiqilib, o‘zgartirilgan.

d) Ochko (ball) tizimi va vazn toifalari da ham jiddiy o‘zgarishlar amalga oshirilgan. Dastlab 8 ta bo‘lgan vazn toifalari keyinchalik 10 taga oshirilgan, so‘ngra esa yana 7 ta vazn toifasiga (55 kg, 60 kg, 66 kg, 74 kg, 84 kg, 96 kg, 120 kg) qisqartirilgan [9].

So‘nggi bosqichda, 2014-yildan boshlab joriy etilgan vazn toifalari quyidagicha belgilandi:

- Erkin uslub: 57, 61, 65, 70, 74, 80, 86, 97 va 125 kg

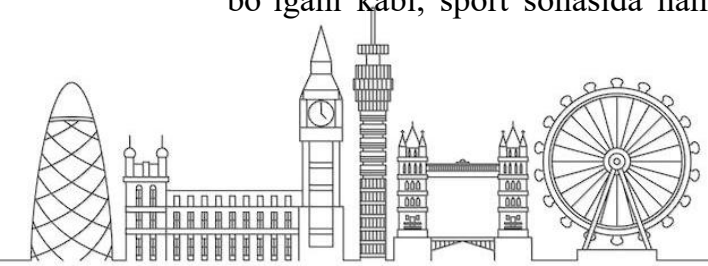
- Greko-rim uslubi: 54, 59, 66, 71, 75, 80, 85, 98 va 130 kg (har birida 9 tadan vazn toifasi).

e) Bundan tashqari, o‘yin qoidalari ham ayniqsa so‘nggi 20 yil ichida juda tez-tez (deyarli har yili) va keskin tarzda o‘zgartirildi. Kurashda ochko olish usullari, passivlik va ogohlantirishlar, bellashuvni boshlash shakllari (yerda yoki tik holatda), g‘alaba turlari (texnik ustunlik, ochkolar bo‘yicha va boshqalar), ayrim harakatlarning qo‘llanish tartibi (masalan, “chirqima” harakati avvallari ketma-ket bajarilmas edi, hozir esa qoidaga muvofiq ruxsat etilgan), durang holatida natija chiqarish uchun qura tashlash va klinch (bog‘lash) orqali boshlash, e‘tirozlar va video-kuzatuv tizimi, juftlash (matchmaking) tizimlari hamda sportchi jarohatlariga oid tartiblar kabi ko‘plab masalalar FILA tomonidan tubdan qayta ko‘rib chiqildi. Ushbu o‘zgarishlar fonida o‘yin qoidalarida deyarli o‘zgarmagan yagona holat “tush” hisoblanadi [10].

f) Mazkur qoidaviy o‘zgarishlar bilan bir qatorda, FILA xalqaro musobaqalarni tashkil etish tartibida ham jiddiy islohotlarni amalga oshirdi.

Xulosa

Barcha jamiyatlarda ovqatlanish, turar joy, ta‘lim kabi umumiy ehtiyojlar mushtarak hisoblanadi. Bugungi kunda dunyoning eng yirik sohalaridan biriga aylangan sport ham ma‘lumki, umumiy ijtimoiy ehtiyoj sifatida namoyon bo‘ladi. Biroq asosiy ehtiyojlarda bo‘lgani kabi, sport sohasida ham har bir jamiyatning qoniqish va ehtiyojni qondirish

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

uslubini o'ziga xosdir. Sport umuminsoniy (universal) tushuncha bo'lsa-da, jamiyatlarning ushbu hodisaga bo'lgan munosabati va qarashlari turlicha namoyon bo'ladi.

So'nggi bir asrda dunyoda yuz bergan tezkor o'zgarishlar, ayniqsa oxirgi 15–20 yil ichida yanada yaqqol sezildi. Zamonaviylik va uning mantiqiy davomi sifatida shakllangan globallashuv jarayoni milliy miqyosdagi ko'plab qadriyatlar va tizimlarga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ushbu o'zgarishlar fonida sport ham o'zgarib, o'ziga xos qadriyatlar, me'yorlar va terminologiyani shakllantirdi. Ijtimoiy o'zgarishlar jarayonida sportning jamiyatdagi o'rni va mavqeidagi siljishlar kurashga bo'lgan munosabatda ham aks etib, qarashlarning xilma-xilligiga olib keldi.

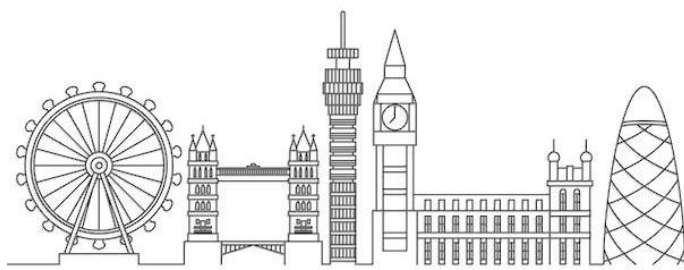
Globallashib borayotgan dunyoda bizni biz qiladigan milliy qadriyatlar va madaniyat yo'qolib ketmasligi lozim. Shu bois samarali madaniyat siyosatini ishlab chiqish va uni izchil amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Madaniyat siyosati bugungi va kelajak madaniy muhitini belgilashda, madaniy merosni asrash, rivojlantirish va targ'ib etishda muhim rol o'ynaydi.

Mazkur nuqtayi nazardan, milliy sportimiz bo'lgan kurash o'zining an'anaviy mohiyatini saqlagan holda jamoatchilik uchun jozibador markazga aylantirilishi zarur. Shu sababli, sport tariximizda alohida o'rin tutadigan va har bir yurtdoshimiz faxrlanishi mumkin bo'lgan o'zbek kurashini yosh avlodga tanitish, uni keng targ'ib qilish va unutila boshlagan qadriyatlarni qayta jonlantirish asosiy vazifalardan bo'lishi lozim. Kurash ruhini asrash, uni unuttirmaslik va madaniy eroziyaga yo'l qo'ymasdan rivojlantirish muhimdir. Milliy sportimiz bo'lgan kurashning globallashuv dinamikalariga yutqazmasdan rivojlanishi va keng tarqalishiga xizmat qilish, hamda o'zbek sport salohiyatini jahon miqyosida yana bir bor namoyon etish zarur.

Mazkur o'zgarish jarayonlarini to'liq ortga qaytarish imkonsiz bo'lsa-da, avvalo ushbu sport turlarining qayta ommalashuvi uchun ma'lum maqsadli chora-tadbirlarni amalga oshirish mumkin. Kelajak avlodning e'tiborini qozonish uchun voqea-hodisalarni ularning dunyoqarashi va qiziqishlari nuqtayi nazaridan baholash muhim. Xususan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalangan holda, zamonaviy qahramonlar o'rniga an'anaviy qahramonlarni targ'ib etuvchi virtual muhit va o'yinlarni yaratish mumkin. Shuningdek, o'rta ta'lim o'quv dasturlarini milliy sport turlariga, jumladan kurashga kengroq o'rin beradigan tarzda takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- 2.Bale, J. (2002). *Sports Geography*. London: Routledge.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

3. Bourdieu, P. (1988). "Program for a Sociology of Sport." *Sociology of Sport Journal*, 5(2), 153–161.
4. Coakley, J. (2017). *Sports in Society: Issues and Controversies*. New York: McGraw-Hill Education.
5. Giulianotti, R. (2005). *Sport: A Critical Sociology*. Cambridge: Polity Press.
6. Houlihan, B. (2008). *Sport and Society: A Student Introduction*. London: Sage Publications.
7. Maguire, J. (1999). *Global Sport: Identities, Societies, Civilizations*. Cambridge: Polity Press.
8. Maguire, J. (2011). "Globalization, Sport and National Identities." *Sport in Society*, 14(7–8), 978–993.
9. Rowe, D. (2004). *Sport, Culture and the Media: The Unruly Trinity*. Maidenhead: Open University Press.
10. Tomlinson, A., & Young, C. (2006). *National Identity and Global Sports Events*. Albany: SUNY Press.

